

Grunderna för förundervisningen för barnomsorgen i landskapet Åland

Ålands Landskapsregering 2013

Innehåll

1. Inledning	2
2. Samarbete med hemmen	3
3. Förundervisningens grundläggande värden, uppgifter och övergripande mål	3
4. Barnet i förundervisningen	4
5. De vuxna i förundervisningen	5
6. Lekens betydelse	6
7. Den pedagogiska miljön	7
8. Utomhusmiljön i förundervisningen	7
9. Social och emotionell utveckling	8
10. Förundervisning med helhetsperspektiv som grund	8
11. Centrala ämnesinriktningar som ingår i förundervisningen	10
12. Mediefostran	15
13. Barn med annat modersmål	15
14. Daghemmets arbetsplan	16
15. Samarbete med grundskolans nybörjarundervisning	16
16. Dokumentation och utvärdering av förundervisningen	16
17. Stöd för barnet i barnomsorgen	17
18. Skolberedskap	18
19. Grunder för fritidshemsverksamheten	19

Grunderna för förundervisningen i den åländska barnomsorgen

1. Inledning

Barnomsorgsverksamheten på Åland innefattar daghemsverksamhet, specialbarnomsorg, förundervisning, fritidshemsverksamhet och lekverksamhet. De lagliga grunderna för verksamheterna finns i barnomsorgslagen (2011:86) för landskapet Åland. I lagens målsättningsparagraf slås fast att all barnomsorg på Åland ska ge god omvårdnad, lekmöjligheter och pedagogisk verksamhet och vara ett stöd för vårdnadshavarna i deras ansvar för barnens fostran. På så vis kan barnomsorgen bidra till att alla flickor och pojkar på Åland får goda uppväxtvillkor. Barnomsorgen ska bedrivas i nära samverkan med hemmet.

Barnomsorgslagen slår fast att verksamheten ska ha sin grund i principen om barnets bästa i enlighet med det som bestäms i barnkonventionen. Detta betyder att barnets perspektiv ska vägas in vid beslutsfattandet kring det som rör verksamheten, i stort och smått. Barnet ska ges möjlighet, i enlighet med sin mognad att lära sig om sina grundläggande rättigheter och vara delaktig i planeringen av verksamheten.

Lek för glädje och utveckling och varma trygga människorelationer ska bidra till en stark självkänsla hos varje barn. All omsorg och pedagogik ska uppmärksamma varje barns individuella

behov och behov av särskilt stöd. Den ska främja barnets fysiska, emotionella, sociala och kognitiva utveckling.

Barnomsorgslagen ger rätt till minst 20 timmar barnomsorg med förundervisning i veckan, året innan barnet börjar i skolan. Förundervisningen kan integreras i den dagliga barnomsorgsverksamheten eller ges i grupp som består av endast "förundervisningsbarn". De uppställda målen i Grunderna för förundervisningen är de samma, oberoende om förundervisningen ges i separat grupp eller åldersintegrerat i blandade åldersgrupper. Varje daghem, gruppfamiljedaghem och fritidshem ska göra en arbetsplan som beskriver *hur man tänker förverkliga läroplansgrunderna i praktiken*. Arbetsplanen ska godkännas av det organ som ansvarar för barnomsorgen i kommunen och vårdnadshavarna ska informeras om innehållet i planen.

Det här programmet innehåller de pedagogiska Grunderna för förundervisningen och är samtidigt läroplan för hela daghemmens planering. Syftet är att ge barnomsorgen riktlinjer för möjliggöra en likvärdig utgångspunkt inför skolstarten för alla barn på Åland.

2. Samarbete med hemmen

- Hemmen har huvudansvaret för barnets fostran, lärande och utveckling. Barnomsorgens personal ska stödja vårdnadshavarna i denna uppgift och vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnets fostran, växande och lärande. Ett förtroendefullt samarbete med hemmen ska byggas upp där vårdnadshavare har möjlighet att aktivt påverka och bidra till verksamheten.
- Vårdnadshavarens ansvar och kunskaper om det egna barnet ska jämkas samman med personalens yrkesmässiga kunskaper och insikter om pojkar och flickor i allmänhet i en respektfull och jämlik dialog med barnets bästa för ögonen.

3. Förundervisningens grundläggande värden, uppgifter och övergripande mål

Värden

- Förundervisningen har sin grund i samhällets demokratiska värderingar. Den ska beakta varje människas egenvärde och rätt till frihet och integritet, omsorg om medmänniskan och naturen, jämställdhet mellan könen, tolerans och alla människors lika värde. I en hälsosam miljö och i en trygg atmosfär ska barnet beredas möjlighet till utveckling genom lek och lärande.
- Förundervisningen ska beakta att barn-domstiden har ett värde i sig och verka för att barnet får växa upp i en stabil och glädjefyllt miljö som präglas av tilltro till framtiden.
- Förundervisningen ska beakta alla barns rätt till delaktighet och till en inspirerande och utvecklande uppväxt. Verksamhetens aktiviteter ska fortlöpande utvärderas utgående från ett normkritiskt perspektiv vad gäller flickors och pojkars möjligheter att utvecklas utan traditionella och stereotypa könsmonster.

Uppgifter

- Förundervisningen ska bereda barnet möjlighet att mogna utifrån sina egna förutsättningar och förebereda barnet för livet. Barn-

omsorgen ska i nära samarbete med hemmet och grundskolan verka för att övergången mellan stadierna blir så smidig som möjligt för barnet och familjen.

- Förundervisningen ska bereda gynnsamma förutsättningar för barnets allsidiga utveckling, känslomässigt, socialt, fysiskt och lärandemässigt. I de fall eventuella svårigheter uppmärksammas ska särskilt stöd till utveckling erbjudas. Barnomsorgslagen ger rätt till specialbarnomsorg för barn i den omfattning det finns ett behov av det. Alla barn ska, utgående från sina förutsättningar, få positiva erfarenheter och upplevelser av lärande så att deras självkänsla stärks.
- Förundervisningen ska ge flickor och pojkar samma möjligheter att utveckla intressen och färdigheter utan begränsande könsroller.

Övergripande mål

- Lekens obestridliga egenvärde samt dess betydelse för barnets välbefinnande, utveckling och lärande ska beaktas i all planering av verksamheten.
- Ett rikt och varierat utbud av lekmöjligheter, god omsorg om barnet, fostran och lärande ska tillsammans utgöra en helhet i förundervisningen. Den ska vara upplagd så att barnet blir medvetet om sitt eget lärande och att det är lustfyllt att lära sig nya saker.
- Tilliten till barnets egen förmåga att lära ska utvecklas och deras uppfattning om sig själva som personer med inflytande på sin tillvaro ska stärkas. Förundervisningen ska bevara nyfikenheten, glädjen och entusiasmen för att lära sig nya saker. Lärandet ska bygga på barnets tidigare erfarenheter. Barnet ska i samverkan med andra utveckla sina kunskaper och färdigheter.
- Arbetsättet ska präglas av barnens egen aktivitet och vara utforskande, experimenterande och problemlösande till sin karaktär. Barnen ska enligt förmåga delta i planeringen och organiserandet av arbetet. De vuxna har rollen av handledare och ansvariga planerare av verksamheten.

4. Barnet i förundervisningen

- I förundervisningen ska barnets förmågor, möjligheter och intressen utgöra grunden för planeringen. Alla barn har rätt att känna glädje och entusiasm, bli accepterade och beredas möjlighet att lyckas. Därför ska varje barns personlighet och särskilda strategier för lärande uppmärksammas och beaktas.
- Varje barn ska få tillräckligt stöd för sitt växande och lärande. Om behov av särskilt stöd uppmärksammas så ska stödåtgärder sättas till utan onödigt dröjsmål.
- Barnets aktiva kunskapssökande och naturliga nyfikenhet ska uppmuntras. De egna erfarenheterna och närmiljön är utgångspunkten för inläringen. Barnet behöver få god tid och goda möjligheter att utforska, reflektera och pröva sig fram genom ett undersökande förhållningssätt. Det behöver också tillräcklig tid att dröja kvar i, upprepa och glädjas åt erövrade färdigheter.
- Barnet ska i enlighet med sina utvecklingsmässiga förutsättningar lära sig att lyssna, koncentrera sig, följa instruktioner, förstå regler och gränser, söka en lösning på konflikter och ta ansvar för sina egna handlingar och för samvaron i barngruppen. Barnet ska ha möjlighet att enligt förmåga ta till sig baskunskaper och färdigheter från förundervisningens olika ämnesområden och ges möjlighet att påverka undervisningens innehåll och arbetssätt, som på så sätt blir meningsfullt för barnet.
- Flickor och pojkar ska få lika stort inflytande och utrymme i verksamheten.

5. De vuxna i förundervisningen

- Alla vuxna i barnomsorgen ska vara väl förtrogna med förundervisningens grundläggande värden, mål och uppgifter och planera verksamheten i samklang med dessa.
- Den barnträdgårdslärare som ansvarar för planeringen av förundervisningen ansvarar också för att arbetet sker i enlighet med Grunderna för förundervisningen och ska se till att alla vuxna i daghemmet känner till dessa. Varje medarbetare har också ett eget ansvar att informera sig om och följa de normer och värden som detta dokument fastslår.
- De övriga vuxna i barnomsorgen ska vara bekanta med vad det innebär att göra en barnkonsekvensanalys när man fattar beslut som rör verksamheten, det vill säga hur man genom att beakta såväl det den vuxnes barnperspektiv som det berörda barnets eget perspektiv, försäkrar att principen om "barnets bästa" beaktas.
- En fortlöpande diskussion i arbetsgemenskapen och med barnets vårdnadshavare är nödvändig för att medvetandegöra de värderingar och de etiska och pedagogiska principer som den gemensamma fostrarrollen ska ha som grund.
- De vuxna ska vara lyhörda för barnets perspektiv och uppmuntra alla flickor och pojkar till att vara aktiva kunskapssökare.
- De vuxna ska stödja barnens gemenskap då uppgifter ska lösas och då uppmuntra till respekt och tolerans för olika synsätt. De vuxna ska aktivt motverka att något barn behandlas sårande eller blir utanför gemenskapen.

6. Lekens betydelse

- De vuxna ska ge stöd, inspirera, utmana och uppmuntra barnets vilja att fortsätta lärandet på nya oväntade vägar. De ska visa intresse för flickornas och pojkarnas känslor, tankar och lekar och ska hjälpa dem att bli medvetna om på vilket sätt de lär och att de kan påverka sitt eget lärande.
- De vuxna ska vara goda förebilder för barnet och ha en vägledande roll, sätta upp nödvändiga gränser och ställa utvecklingsmässigt anpassade krav.
- De vuxna ska ha kunskap om genusfrågor och ha ett medvetet förhållningssätt som aktivt verkar för jämställdhet mellan pojkar och flickor.
- Leken ska ha en central plats i all barnomsorgsverksamhet. Leken ger tillfredsställelse, glädje och nöje.
- Att bereda alla barn möjligheter till bra lek såväl inomhus som utomhus främjar deras utvecklingsmöjligheter både socialt, fysiskt samt känslö- och tankemässigt.
- Barnet utforskar sin omvärld och bearbetar intryck och erfarenheter genom lek. I låtsasleken utvecklar det sin sociala och empatiska förmåga. I leken upptäcker barnet sig själv, sina förmågor och intressen.
- Förmågan att leka och fantisera är en förutsättning för abstrakt problemlösning, t.e.x. inom matematiken och i lekens samspel utvecklas språk och begreppsbildning. En lekfull inställning främjar kreativitet och uppfinningsrikedom.
- Tillräcklig tid och utrymme för lekens alla olika former t.e.x. ensamleken, den gemensamma rolleken, den spontana fria leken, bygg- och konstruktionsleken och den vuxenledda leken ska finnas med i förundervisningens upplägg.
- Leken ska alltid vara förundervisningens främsta pedagogiska metod. Lek är ju inte detsamma som lärande, men det finns en lekdimension i lärandet och en lärandedimension i leken.

7. Den pedagogiska miljön

- Den pedagogiska miljön är den helhet som utgörs av den fysiska, psykiska, sociala, inlärningsmässiga och emotionella miljö som förundervisningen verkar i.
- Miljön ska främja god psykisk och fysisk hälsa, trygghet, glädje och lugn och ro. Både inomhus- och utomhusmiljön ska inbjuda till aktiv kreativ lek och väcka och stödja barnets nyfikenhet och vilja att lära.
- Den språkliga miljön ska vara berikande och möjliggöra en dialog där alla barn deltar. Alla vuxna på daghemmet har en viktig roll som goda språkliga förebilder.
- Den fysiska miljön ska vara estetiskt tilltalande. Tillräckligt med leksaker, spel, pedagogisk utrustning och arbetsmaterial samt redskap och verktyg som tilltalar barn med olika intressen ska finnas tillgängligt.
- Förundervisningen ska planeras så att barnet hinner befästa och glädjas åt nya kunskaper och att de får tid till att reflektera över vad de har upplevt.
- Miljön i förundervisningen ska präglas av lugn och planeringen ska ge tidsmässigt svängrum för barnets pågående aktiviteter. Dagen ska också innehålla tid för vila och utrymme för barnets egna tankar.
- I den pedagogiska miljön ingår också det närsamhället har att erbjuda. Naturen, kulturlandskapet, samhället och barnens hemmiljö ingår även i denna.

8. Utomhusmiljön i förundervisningen

- I planeringen av förundervisningen ska man ta tillvara alla de möjligheter till lärande som finns i daghemmets omgivning.
- Utomhusmiljön i anslutning till daghemmet ska erbjuda möjlighet till en varierad verksamhet som ger både flickor och pojkar utrymme för olika sorters lek som stimulerar barnets lust till rörelse, att springa, sitta, klättra leka och upptäcka.
- Barn med funktionsnedsättning ska beredas goda lekmöjligheter enligt sina förutsättningar. I all planering av den fysiska miljön ska tillgängligheten för alla barn beaktas.
- Barnet ska själva kunna påverka och förändra lekplatsen. Därför bör delar av naturmark om möjligt sparas vid planeringen av daghemmens utomhusmiljö.

9. Social och emotionell utveckling

- Social och emotionell fostran har som mål att varje flicka och pojke ska sätta ord på och förstå sina egna känslor och samtidigt ta hänsyn till varandra. Målet är att barnet ska fungera i grupp, utvecklas mot att kunna styra de egna impulserna. De vuxna ska aktivt vägleda barnet i daghemmets alla vardagsituationer så att det lär sig samspela med andra.
- Barnet ska lära sig om sina rättigheter och om hur man bevarar sin integritet i olika sammanhang. Förundervisningen ska stärka barnets självkänsla och uppmuntra barnet att säga nej till sådant det upplever som orättvist och sårande.
- Målet för barnets sociala utveckling är att barnet kan anpassa sig till gruppens rutiner och regler, visa självständighet i vardagliga aktiviteter som måltider, hygien och påklädning och ta vara på sina tillhörigheter. I kontakten med andra barn betonas förmågan att i leken utveckla vänskap med andra barn, dela på saker och lösa konflikter på ett bra sätt. Barnet ska vägledas till att följa reglerna i spel och lekar.
- Målet är att barnet ska kunna koncentrera sig och slutföra de uppgifter det får, hantera besvikelser utan att förstöra för sig själv och de andra barnen.

10. Förundervisning med helhetsperspektiv som grund

- Förundervisningen innefattar *all* den pedagogiska verksamhet i daghemsverksamheten som medvetet och målinriktat stöder barnets utveckling och lärande.
- Förundervisningen ska utnyttja alla vardagsrutiner till att stödja och utveckla barnets kunskaper och färdigheter inom de ämnesinriktningar som anknyter till den aktuella situationen. Arbetsmetoderna som används ska ge barnet möjlighet att använda alla sina sinnen i lärandet
- Barnets delaktighet är viktigt för att arbetet ska upplevas som intressant och meningsfullt. Efter att temaarbetet utförts ska barn och vuxna tillsammans utvärdera den gemensamma processen och resultatet av arbetet. Detta är ett sätt för barnet att bli medvetna om sitt eget lärande och om gruppens gemensamma resultat.
- De vuxna ska använda mångskiftande arbetsmetoder för att på så sätt ge barnet en mångfald av erfarenheter. Arbetet ska organiseras så att barnen får uppleva lärandet praktiskt och konkret.
- Samspelet mellan de vuxnas kunskaper och erfarenheter och barnets nyfikenhet och leklyst är kärnan i lärandeprocessen.

11. Centrala ämnesinriktningar som ingår i förundervisningen

Förundervisningen ska ha *tematisk inriktning* och ska inte organiseras och genomföras ämnesvis. Kärnan i barnomsorgspedagogiken är att insikter och förmågor *alltid övas och utvecklas i ett naturligt sammanhang*. I det temainriktade arbetssättet integreras de olika ämnesinriktningarna till en sammanhängande mångsidig helhet. Verksamhetsbeskrivningarna av förundervisningens centrala ämnesinriktningar som följer nedan ska användas som stöd för de vuxnas planering av teman så att undervisningen blir så mångsidig som möjligt. Redogörelsen visar på olika aktiviteter inom respektive område i förundervisningen som ska inspirera till och stödja barnets utveckling av insikter och förmågor.

Grundläggande är alltid att alla barn ska få utvecklas och lära i sin egen takt.

11.1 Språk och interaktion

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- att man lyssnar på varandra och övar att samtala med turtagning
- samlingar där alla flickor och pojkar vågar berätta och uttrycka sin mening
- ett bra och stödjande samtalsklimat i samlingen där alla barn får övning i att uttrycka sig sammanhängande och förståeligt
- att en lugn stämning råder så att varje barn får tid och möjlighet att utveckla sitt tänkande, sitt ordförråd, sitt språk och sina berättelser
- att både pojkar och flickor uppmuntras att använda språket till att uttrycka känslor med och till att samspela socialt med andra
- glädjen och värdet i den gemensamma sago-skatten och i de nya och gamla berättelserna
- det skrivna ordet i olika sammanhang som kan väcka den egna lusten att lära sig läsa och skriva

- att utveckla sin språkliga medvetenhet genom lek och sång, rim och ramsor och rörelselekar
- att skrivet språk är tal nedtecknat på papper
- att upptäcka meningen med skriftspråk med hjälp av skrivande och läsande på låtsas. Detta kan senare inspirera till ett mera utvecklat skrivande och läsande om barnet har mognad och intresse för det
- att undersöka texter och uppmärksamma de grundläggande strukturerna i dessa

Målet är att *väcka barnets intresse* för det talade och skrivna språket. För att utveckla och stödja barnets framväxande läs- och skrivkunighet ska barnet få möjlighet att utforska språket utgående från den språkliga medvetenhetens olika delområden, dvs. uppbyggnaden av språkets ljud, ord, betydelse och användning. Förundervisningens uppgift är att inspirera till nyfikenhet och lust till att lära sig läsa och skriva. I de fall barnet har mognad och intresse för ett mer utvecklat skrivande och läsande ska de få vägledning i hur bokstäverna ser ut och hur de låter. I skriven text kan man också påpeka skillnaden mellan bokstäver, ord och meningar.

Alternativ och kompletterande kommunikation
Förundervisningen ska fästa särskilt avseende vid den individuella språkliga bakgrund som de barn har vilka använder teckenspråk eller annan alternativ och kompletterande kommunikation i någon omfattning. Målsättningen är att barnet kan delta i verksamheten så fullödigt som möjligt. Behovet av visuell kommunikation beaktas vid planeringen och vid behov används även tolk för att barnet ska ha möjlighet att tillgodogöra sig förundervisningen.

11.2 Matematik

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- att upptäcka enkla matematiska fenomen i vardagen
- att sätta ord på matematiska tankar, argumentera för dem i en atmosfär där alla lyssnar och intresserar sig för varandras förslag till lösningar på problem
- att matematik är användbart i vardagen och därför är det meningsfullt att aktivt matematisera
- att alla flickor och pojkar får uppgifter de kan lösa så att de får en positiv attityd till matematik och ett gott självförtroende som problemlösare
- grundläggande matematiska begrepp så som lägga ihop, ta bort, dela, mer, mindre osv.
- rikliga övningstillfällen att stärka taluppfattningen i talområdet 0-10, samt ordningstalen upp till tio
- att upptäcka och benämna enkla former i den vardagliga omgivningen
- att praktiskt jämföra, mäta och väga olika saker i omgivningen, få lära sig orden som

beskriver detta och få tillfälle att berätta om sina erfarenheter

- att i samtal få reflektera över begrepp om tiden, t.e.x. morgon och kväll, lång tid och kort tid, länge sedan, idag, i morgon i förrgår och så vidare

Den grundläggande matematiken ska alltid utgå från naturliga, konkreta vardagliga situationer. Förundervisningen ska uppmuntra alla barn att bli självklara och naturliga matematiker genom att ge dem många möjligheter att upptäcka matematiska företeelser i vardagen och sätta ord på dem, det vill säga, "*prata matematik*". Barnet bör uppmuntras att *berätta om hur de tänker och om vilka slutsatser de drar*. Målet är att väcka barnets intresse för matematiken i vardagen och detta ska därför prioriteras framom sifferskrivning och ett mekaniskt uppräknande av räkneorden. Lekar, spel och övningar som går ut på att klassificera, konstruera, jämföra och ordna mönster, bilda par, sortera enligt storlek, mäta och väga utvecklar barnets matematiska tänkande.

11.3 Natur- och miljö

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- riktiga möjligheter att uppleva, förundra sig över och glädjas åt naturen genom utflykter med lek i det fria
- det som händer med växter och djur i närmiljöns årstidsväxlingar
- återkommande observationer, experiment och temainriktade undersökningsprojekt som kan lära barnet att förstå det ekologiska kretsloppet i naturen
- hur man tar ett positivt miljöansvar för en hållbar utveckling som är lämplig för barnets ålder
- att upptäcka de fysikaliska och kemiska fenomen som omger oss i vardagen

Förundervisningen ska uppmuntra barnet att *iaktta* det som händer i naturen. De ska med hjälp av sina sinnen titta, lyssna, känna, lukta och smaka och få använda vanliga redskap och instrument till hjälp vid iakttagelserna.

11.4 Etik och livsåskådning

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- att få fundera över skillnaden mellan ont och gott, om god vilja och mod, om hederlighet, rättvisa, tolerans och förlåtelse
- att utveckla goda umgängesvanor
- konfliktlösning
- att det finns en mångfald livsåskådningar
- hur man firar högtider i olika kulturer

Den etiska och livsåskådningsanknutna fostran ska ske på ett sådant sätt att barnets och vårdnadshavarnas livsåskådning respekteras. Genom temaarbeten, sagor, rollekar och dramalek får barnet leva sig in i olika känslor och utvecklar sin förmåga att tänka sig in i en annan persons situation.

11.5 Fysisk aktivitet och hälsoinriktning

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- att man kan främja sin hälsa genom goda vanor
- sådana vardagliga aktiviteter som uppmuntrar det naturliga rörelsebehovet och som ger självtillit till den egna kroppen
- aktiviteter som utvecklar grovmotorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning
- aktiviteter som utvecklar rytm och balansförmågan
- verksamheter som växlar mellan aktivitet och vila
- aktiviteter som utvecklar finmotorik vilka fordrar att man klipper, målar, bygger och konstruerar, syr, snickrar, pusslar, väver och så vidare
- många olika traditionella lekar

Förundervisningen ska ge barnet möjlighet att vistas utomhus så mycket att de får utlopp för sitt rörelsebehov i leken på ett *naturligt sätt*. De vuxna ska utnyttja alla vardagstillfällen som utmanar och gynnar den fysiska aktiviteten. Eftersom den fysiska fostran har en viktig betydelse för barnets hälsa och kognitiva utveckling ska förundervisningen lägga vikt vid att i rörelseleken stödja barnets grundrörelser så som att åla, krypa, springa, hoppa och balansera. Utvecklandet av finmotoriken stöds förutom i de särskilda övningarna avsedda för detta, naturligt också i vardagliga situationer såsom vid av- och påklädning och vid matsituationen.

11.6 Kulturarv, historia och samhälle

Verksamhetens ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- det åländska kulturarvet och hembygdens traditionella sätt att fira helger och högtider på
- den kulturella mångfalden i vårt samhälle så att respekt utvecklas för människor från andra kulturer
- den del av kulturutbudet i samhället som riktar sig till barnet
- berättelser om hur människorna levde förr t.ex. hur mor- och farföräldrarna hade det så

att ett tidsperspektiv förs in i barnets uppfattning om omvärlden

- grundläggande trafik kunskap så att barnen får grunderna till ett säkert sätt fungera i samspel med trafiken i närsamhället
- samhällets allra vanligaste funktioner så som post, räddningsverket, bibliotek, sjukhus och så vidare

11.7 Konst och kultur

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- rikliga tillfällen att utveckla kreativiteten och att fritt de få uttrycka sina tankar och känslor i bild
- de olika grundfärgerna och vad som händer när man blandar dem
- att få uttrycka sig mångsidigt, pröva många olika material och färger
- att inspireras att återanvända material
- övningar som utmanar den finmotoriska utvecklingen
- tillfällen att upptäcka och njuta av konsten i närsamhället
- samtal om att värdesätta egna och andras arbeten
- att det är värdefullt att arbeta självständigt och uthålligt

11.8 Sång, musik och drama

Verksamheten ska stödja barnets utveckling genom att erbjuda barnet erfarenhet av

- sångarglädje som ger ett gott självförtroende på sången och rytms område
- den gemensamma sångskatten så att barnet känner igen text och melodi till både inhemska traditionella sånger och sånger från hela världen
- att använda rytminstrument och att utforska ljudvärlden omkring sig
- att få röra sig till musik och lära sig några traditionella sånglekar
- att få upplevelser och erfarenheter genom dramalek där alla sinnen engageras

12. Mediefostran

- Barnet i förundervisningen ska ha möjlighet att bekanta sig med olika former av media i daghemmet och i en grundläggande omfattning, lära sig använda dem. Media som finns i daghemmet kan användas till faktasökning och som skrivhjälp. Personalen i daghemmet ska skaffa sig nödvändig kunskap om barn och media och följa forskningsutvecklingen kring detta.
- Det är viktigt att samråda med barnets vårdnadshavare om barnets medievanor och särskilt barnets sammanlagda skärmtid under en dag, bör diskuteras med dem. Tiden för lek och andra förekommande aktiviteter i daghemmet får inte inskränkas till förmån för stillasittande framför digitala medier.

13. Barn med annat modersmål

Förundervisningen ska uppmärksamma de barn som har annat modersmål än svenska så att de får ett intensivt pedagogiskt stöd till att förstärka och utveckla sina kunskaper i det svenska språket. Detta stöd kan förverkligas i den ordinarie verksamheten så att barnet ägnas särskild uppmärksamhet, uppmuntras och utmanas att använda språket vid samtal och i lek. Utöver extra stöd i den ordinarie verksamheten kan barnet med annat modersmål än svenska få extra stöd individuellt eller i grupp några timmar i veckan. För barnets personliga utveckling är det viktigt att den kultur barnet kommer ifrån respekteras och att mångfalden på så sätt tydligt får berika vardagen i förundervisningen. Under introduktionen av barnet i barnomsorgen ska tolk i mån av möjlighet användas, både i samspelet med barnet och med dess vårdnadshavare för att undvika så många missförstånd som möjligt.

- Under introduktionen i daghemmet ska personalen ta reda på särskilda kulturella omständigheter som kan påverka barnets

delaktighet i förundervisningen och samverka med kommunens socialkansli i de fall en integrationsplan gjorts upp för barnet eller familjen.

- Personalen ska beskriva för vårdnadshavarna hur arbetsfördelningen är, det vill säga att familjen talar sitt modersmål hemma och i barnomsorgen talar personalen svenska med barnet. Vårdnadshavarna ska stärkas i att hemmets modersmål är en viktig grund för barnets parallellt pågående svenskinläring och också för den övriga kunskapsutvecklingen.
- Strävan i daghemmet ska vara att organisera vardagsrutinerna i mindre grupper så att det icke svenskspråkiga barnet kan tilltalas tydligt och individuellt och för att barnet självt ska få tillräckligt talutrymme. Alla ska samtala mycket och ofta med barnet med annat modersmål, inte bara tala *till* barnet utan *med* barnet.
- Under introduktionstiden bör personalen vara extra lyhörd för barnets behov av stöd och hjälp för att förstå de andra barnen i leken.
- Barnets självkänsla stärks genom att man låter barnet berätta om sin bakgrund, om viktiga händelser och om de för barnet viktiga personerna som kanske finns kvar i ursprungslandet.
- Barn med annat modersmål än svenska behöver ägnas extra uppmärksamhet i skolstartsförberedelserna så att mottagande skola är väl förberett vilket slags stöd barnet kommer att behöva. Enbart bristande svenskkunskaper är inte en grund för skoluppskov. Skolan ska vara beredd att ta vid där barnomsorgen slutat.

14. Daghemmets arbetsplan

- Med Grunderna för förundervisningen som utgångspunkt gör varje daghem upp en arbetsplan för verksamheten. Enligt landskapsregeringens anvisningar beskriver varje daghem hur de förverkligar målsättningarna i barnomsorgslagen och i Grunderna för förundervisningen.
- Arbetsplanen ska vara ett aktuellt och levande arbetsverktyg och ska därför utvärderas och revideras årligen. Detta utvecklingsarbete leds av föreståndaren och ska inbegripa hela daghemmets personal på ett sådant sätt man själv kommer överens om.
- Daghemmet ska upprätthålla informera hemmen om arbetsplanen, om hur förundervisningen organiserats och om hur förundervisningen genomförs.
- Arbetsplanen ska godkännas av det organ som ansvarar för barnomsorgen i kommunen.

15. Samarbete med grundskolans nybörjarundervisning

- Barnomsorgen och de som verkar i grundskolans nybörjarundervisning ska ha ett fortlöpande och förtroendefullt pedagogiskt samarbete kring det som rör gemensamma värden i förundervisning och grundskola. De ska tillsammans upprätthålla en fortgående diskussion om en enhetlig barnsyn och om ett gemensamt förhållningssätt till fostran och lärande.
- För att skapa innehållsmässig kontinuitet för barnen planeras förundervisningens innehåll efter pedagogiskt samråd med företrädare för grundskolans nybörjarundervisning i den kommun daghemmet verkar. Om man inte kommit överens om annat

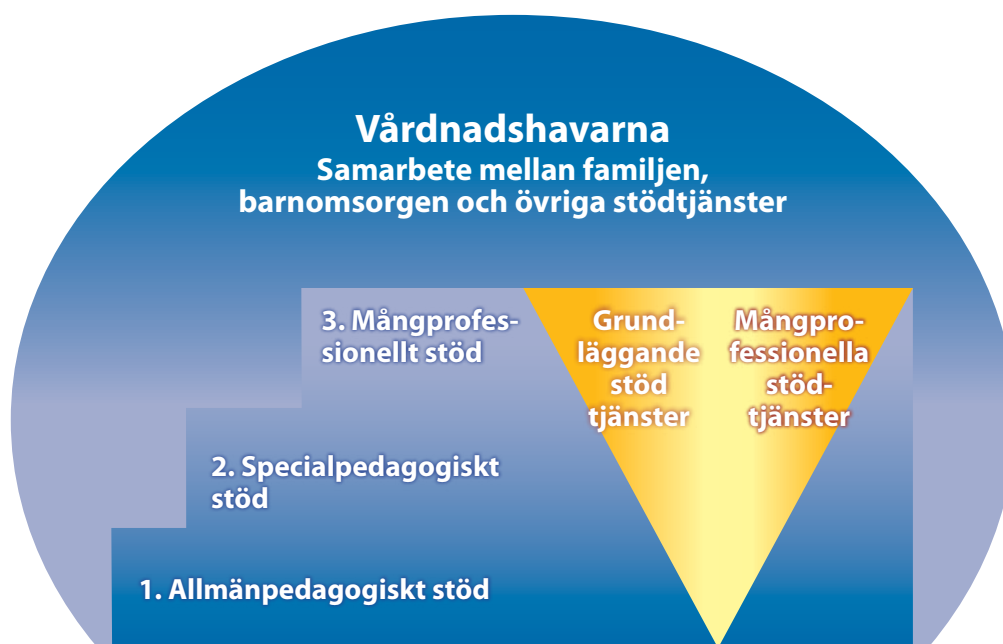
åligger det den som ansvarar för förundervisningen att ta initiativ till att ett sådant samråd sker.

- Barnet bör få bekanta sig med grundskolans nybörjarundervisning och den kommande skolmiljön vid särskilda, av barnomsorgen och skolan gemensamt planerade och genomförda, arrangerade skolbesök.
- I samband med stadieövergripande temaarbeten där förundervisning och nybörjarundervisning samverkar får barnet också uppleva kontakt över stadiegränserna.

16. Dokumentation och utvärdering av förundervisningen

- Det är av stor vikt att verksamheten dokumenteras. Dokumentationen ska vara utgångspunkt för verksamhetens egen reflektion, utvärdering och vidare planering.
- För det enskilda barnet och hemmet sker utvärderingen i samband med utvecklingssamtalet då barnet, vårdnadshavarna och daghemmet gör en allsidig genomgång av hur barnet har det. Stor uppmärksamhet ska då fästas vid barnets välbefinnande och växande och hur det själv uppfattar sin trivsel och sitt lärande.
- De vuxnas observationer och den dokumentation som barnet gjort ska finnas till grund för samtalet.

17. Stöd för barnet i barnomsorgen

Bilden beskriver de olika stödfunktionerna som finns för barnet under hela barnomsorgstiden.

Bild med tillstånd från Helsingfors stads dagvård.

1. Allmänpedagogiskt stöd ges till alla barn inom barnomsorgen. Arbetet med barnen planeras utgående från Grunderna i förundervisningen. I den pedagogiska personalens kompetens ingår olika pedagogiska metoder att välja mellan så att varje barn kan bemötas på det sätt som bäst gynnar det. Det individanpassade bemötandet ges inom ramen för det vardagliga allmänpedagogiska arbetet.

2. Specialpedagogiskt stöd ges när allmänpedagogiskt stöd inte är tillräckligt för att hjälpa barnet. Vårdnadshavarna eller personalen kan begära att barnets behov av specialbarnomsorg utreds. Det är kommunen, med vårdnadshavarens samtycke, som beslutar om specialbarnomsorg av specialbarnträdgårdsläraren.

3. Mångprofessionellt stöd ges i de fall barnet är i behov av ett mer omfattande stöd av specialpedagogiskt och mångprofessionellt teamarbete. Mångprofessionellt stöd planeras och följs upp genom samarbete mellan vårdnadshavarna, BUF-teamet (barnhabiliteringen vid Ålands hälso- och sjukvård), barnomsorgen och andra sociala stödtjänster.

Grundläggande stödtjänster: barnträdgårdslärare och specialbarnträdgårdslärare i samarbete, skol/barnomsorgspsykologen, eventuell assistans, barnrådgivningen, kommunalt socialt stöd

Mångprofessionella stödtjänster: BUF-teamet organiserar och samordnar de mångprofessionella stödtjänsterna som tal-ergo och fysioterapi, barn- och ungdomspsykiatri (BUP) samt med pediatrik specialsjukvård i en habiliteringsplan.

- Barnomsorgslagen (2011:86) för landskapet Åland reglerar rätten till specialbarnomsorg. Lagens 4 och 19 paragraf beskriver rätten till specialbarnträdgårdslärartjänster. I det praktiska förverkligandet av de olika stöden är alltid barnet inkluderat i en ordinarie barngrupp i barnomsorgen. Barnet som har fysiska, psykiska, kognitiva, sociala eller emotionella svårigheter deltar i gruppen efter sin förmåga. Jämsides med de särskilda pedagogiska stödåtgärderna ska förundervisningen lägga stor vikt vid att stärka barnets positiva självuppfattning, självkänsla och jämlika tillhörighet i barngruppen.

- I vissa fall kan barnet behöva stöd av en assistent, antingen som enskilt stöd eller som stöd till hela barngruppen. Beslut om assistansbehovet fattas av kommunen på rekommendation av pedagogisk personal eller av skol/barnomsorgs-psykologen.
- Daghemmets målsättning skall vara att samarbeta med alla de instanser som finns engagerade runt varje barn så att ett mångprofessionellt pedagogiskt, socialt, psykologiskt och medicinskt perspektiv integreras i den dagliga omsorgen om barnet. Allt samarbete mellan företrädare för de olika instanserna ska alltid ske med vårdnadshavarnas medgivande.

18. Skolberedskap

- Ett för åländska daghem gemensamt material för systematisk observation av barnets utveckling fylls i årligen av barnomsorgspersonalen. Detta ligger sedan till grund för utvecklingssamtal med föräldrarna. Utgående från de iakttagelserna har barnomsorgspersonalen möjlighet att individualisera bemötandet av varje barn och uppmärksamma sådant som barnet behöver hjälp att stärkas i.
- Under året då barnet deltar i förundervisningen sker särskilda observationer som görs inför barnets skolstart. Rutinerna för skolberedskapsobservationerna ska framgå i daghemmets arbetsplan och vårdnadshavarna skall särskilt informeras om innehållet i dessa.
- För att skolan ska kunna ta emot varje barn på ett bra sätt finns en blankett för sådan information som kan vara bra för skolan att veta om barnet. För att sådan information skall kunna föras vidare krävs vårdnadshavarnas samtycke.
- Då barnets beredskap att börja i skolan övervägs bör man i första hand beakta dess *sociala och emotionella mognad*. Denna mognad visar sig i samspelet med andra barn och vuxna. I leken och i lärandet kan

man lägga märke till hur barnet förmår lösa meningsskiljaktigheter, tar motgångar, koncentrerar sig och kan fullfölja uppgifter. *Självständighet, intresse och nyfikenhet* för lärandet i förundervisningen påverkar graden av barnets skolberedskap. *Kognitiv, språklig, matematisk, kroppslig och motorisk mognad* är också faktorer som beaktas då man tar ställning till om barnet är redo att börja i skolan.

- Då skolberedskapen bedöms tas hänsyn till relationen mellan barnets beredskap och vad ett uppskovsår i daghemmet kunde ge samt skolans beredskap att ta emot barnet. Då alternativa skolalternativ övervägs ska vårdnadshavarna informeras om dessa i ett så tidigt skede som möjligt.
- Vid beslut om uppskov med skolstarten ska daghemmet göra upp en planering för barnets fortsatta lekande och lärande. Detta ska ske i samarbete mellan vårdnadshavarna, barnomsorgspersonalen och eventuella andra personer med god kunskap och kännedom om barnets behov.
- Vårdnadshavaren kan ansöka till skolnämnden om tidigare skolsart för sitt barn. I de fall en tidigare skolstart övervägs för ett barn ska ett pedagogiskt utlåtande av barnträdgårdsläraren och en utredning av skolpsykolog av barnets förutsättningar för detta ligga till grund för skolnämndens beslut.
- I de fall barnet fått specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd under förundervisningsåret ska barnomsorgen överföra nödvändig information om barnets behov till skolan så att skolan ska kunna planera för att ta emot barnet på ett bra sätt. Denna överföring av information kräver vårdnadshavarnas samtycke.
- Barnomsorgen kan, för att stärka barnets självkänsla och medvetenhet om sitt lärande, utfärda ett diplom som markerar att barnet deltagit i förundervisningen och nu är på väg till en ny nivå av sitt livslånga lärande.

19. Grunder för fritidshems- verksamheten

Målet för fritidshemsverksamheten är att erbjuda en trygg omsorg och en meningsfull fritid för barnen dagtid under skoldagar. Verksamheten kan lokaliseras i skolan, i ett daghem, i ett fritidshem, i ett familjedaghem eller i ett specialfritidshem. *Barnomsorgslagens övergripande målsättningar och även grunderna för förundervisningen, se sid 1-8, gäller för denna verksamhet, på samma sätt som för övrig barnomsorg. Fritidshemsverksamheten ska bygga vidare på barnomsorgens fostrande uppgift och knyta an till grundskolans nybörjarundervisnings fostransmål.*

- Fritidshemmen ska precisera i en arbetsplan hur de allmänna målen för verksamheten förverkligas. Arbetsplanen ska godkännas av det organ i kommunen som ansvarar för verksamheten. Vårdnadshavarna ska informeras om innehållet i denna.
- Fritidshemmets personal ska i nära samarbete med skolan och elevvården stödja i deras fostransansvar så att barnets dag utgör en harmonisk helhet. Verksamheten ska främja sunda levnadsvanor, hjälpa bar-

net att följa regler och överenskommelser och till att ta ansvar över ett gott socialt samspel där man tar sin del i ansvaret för varandra. Målet är att stöda barnets utveckling så att det har möjlighet att på ett bra sätt klara sig själv.

- Personalen ska vara goda, positiva vuxenförebilder.
- Verksamheten ska erbjuda flickor och pojkar ett mångsidigt utbud av fritidsaktiviteter och barnen ska vara delaktiga i planeringen av aktiviteterna.
- I fritidshemmet ska barnet få möjlighet till vila och avkoppling och en möjlighet att få vara för sig själv om det önskar.
- Planering av verksamheten ska utgå från följande områden: etik, lek, motion, uteaktivitet, sociala färdigheter, gemensamma måltider, vardagssysslor, praktiska färdigheter, pyssel, musik, konst och media.

Ålands
landskapsregering